

10.11.2023

Група Е-1

Мегей А.В.

Основи філософських знань

Урок № 21

Тема: Філософська думка в Україні. Загальна характеристика

Хід уроку

Так само, як і в інших країнах, філософія в Україні складається і розвивається невід'ємно від загальної культури народу. Зважаючи на зміну історичних типів української культури, виділяють три головних періоди у розвитку філософії.

- 1) філософія Київської Русі та періоду феодальної роздробленості (X — кінець XV ст.);
- 2) філософія XVI—XVIII ст.;
- 3) філософія XIX—XXI ст.

Становлення професійної філософії в Україні завершилось зі створенням в XVII ст. Києво-Могилянської академії. Однак і наші далекі пращури, які мешкали на території нинішньої України, розмірковували про основи людського буття, сенс життя, сутність людини та навколишнього світу, свободу, любов, надію, віру, добро, зло. Наприклад, "Велесова книга" (IX ст.) розповідає про їх працелюбність, оптимізм, творчість, відповідальність, любов до рідного краю та своєї землі, прагнення до самопізнання та свободи.

На становлення і зміст української філософської думки суттєво вплинули і певні специфічні обставини, серед яких насамперед слід виокремити дві: введення в Київській Русі наприкінці X ст. (988) християнства як державної релігії, і створення слов'янської абетки уродженцями міста Салоніки в Македонії братами Кирилом (бл. 827—869, до прийняття на початку 869 р. чернецтва — Костянтин) і Мефодієм (бл. 815—885). Завдяки християнізації стародавня філософська думка в Київській Русі одразу долучилася до традиції філософствування, яка склалася в культурі Візантії, а утвердження слов'янської писемності сприяло поширенню в державі перекладної літератури античних, еміністських, візантійських, болгарських авторів, текстів із Біблії, творів "Отців Церкви".

Перший період розвитку філософії відноситься до часів Київської Русі. Його часові межі – XI ст., починаючи з твору митрополита Іларіона "Слово про закон та благодать", і до середини XIV (втрата незалежності Галицько-Волинського князівства, безпосереднього спадкоємця культури Київської Русі), а інколи вказують навіть і до XV ст., коли було скасоване Київське удільне князівство. Культуру цього періоду характеризують як греко-слов'янську (християнську).

Для філософії цього часу притаманна увага до проблеми "людина – Бог", її розпад на теми сутності, призначення людини, підстав її існування.

У XI ст. почалися активні переклади різноманітних релігійних та інших світоглядних творів на слов'янську мову. Особливо посилилась перекладницька діяльність за часів правління Ярослава Мудрого (1019–1054). У цей же час уперше з'явилося на українській землі слово "філософія". Перше визначення філософії дається у "Пространному житті Костянтина-Кирила філософа": "Знание вещей божественных и человеческих, насколько может человек приблизиться к Богу, что учит человека делами своими быть по образу и подобию сотворившего его".

Період із середини XII до середини XIII ст. став періодом занепаду київської державності, а в середині XIII ст. під ударами орд хана Батия Київська Русь узагалі припинила існування. Проте і цей період характеризується дальшою розробкою філософських ідей, яскравою діяльністю давньоруських книжників, серед яких чільне місце посідає церковний діяч, просвітник і філософ, київський митрополит Климентій Смолятич (пом. після 1154). До нас дійшов лише один твір, що безперечно належить його перу, — це "Послання, написане Климом, митрополитом руським Хомі Пресвітеру, витлумачено Афаіасієм монахом". У цьому творі Смолятич прагнув осмислити проблеми віри; походження, сутності та змісту знання; співвідношення віри і розуму. Завдяки розуму людина має усвідомлювати премудрість Бога, здатна пізнавати істину. Із соціальних проблем він плідно розвивав ідею цілковитої незалежності Русі, започатковану Іларіоном та іншими мислителями Київської держави.

Представники: Одним із перших давньоруських філософів вважають Іларіона — київського митрополита у 1051—1054 рр. Достовірно відомим його твором є "Слово про закон...". Це богословсько-філософський твір, у якому автор розмірковував про посилення участі Бога в земних справах, про хрещення Русі як заключний етап її християнізації, про переваги християнського світогляду, порівняно з язичницьким, про непримиренне ставлення до язичництва як комплексу місцевих дохристиянських вірувань, про краще майбутнє людства і людську волю, про джерела патріотизму князів, котрі постають у нього як носії слави, мужності і хоробрості. Зміст "Слова..." свідчить про надзвичайну обізнаність автора з культурними набутками візантійської, болгарської, чеської та західноєвропейської думки, його непересічний розум, здатність до суто філософського осмислення історії та сьогодення, виняткову красномовність, любов до рідної землі. У "Слові..." висунуто цікаві ідеї щодо сенсу буття, свободи та необхідності, старого і нового та багато інших питань філософсько-світоглядного характеру. Ідеї Іларіона суттєво вплинули на ідейний клімат Київської держави та подальші періоди розвитку вітчизняної історії.

Одним із відомих книжників — полемістів був ігумен Києво-Печерського монастиря Феодосій Печорський (бл. 1008—1074)— автор одинадцяти творів. У "Слові про терпіння і любов", "Повчаннях про терпіння і смирення" він виступав ідеологом православ'я. Феодосій критикував язичництво, проповідував основи християнської моралі, боровся за її чистоту, різко засуджував тих, хто "називаючись християнами, поганськи жили". У соціальних

поглядах ігумена інтереси церкви явно переважали над світськими: державна влада походить від Бога, а тому має стояти на боці церковних інтересів, церква зобов'язана контролювати світську владу.

На початку XII ст. з'явилася "Повість временних літ", автором якої традиційно вважають ченця Печорського монастиря Нестора (бл. 1056 — після 1113) — "батька руської історії". Вона постає не тільки як історично-літературний твір, а і як одна з пам'яток філософської думки. У ній містяться терміни "філософ" та "філософствувати". Справжній зміст і причини історичних явищ Нестор пояснював за допомогою Божого провидіння у моральному значенні, створивши своєрідну теологію моральної відповідальності. За її логікою, всі люди, утворивши співтовариство християн, страждають спільно і водночас мають можливість праведного життя. Таке життя настане, коли кожна людина, маючи вільну волю, буде обирати шлях, який веде або до вічного порятунку, або до вічного покарання.

Як правило, всі філософські роздуми і міркування в Київській Русі були прерогативою духовенства. Напевно, єдиним винятком став Володимир Мономах (1053—1125)— видатний державний і політичний діяч, талановитий письменник і мислитель. Найбільш, відомим його твором є "Повчання" — духовний заповіт дітям, князям, всім сучасникам, у якому він виклав роздуми про світобудову, принципи організації державної влади, сутність людини, її моральність; закликав творити добро, не забувати вбогих, допомагати бідним, не прагнути до накопичення багатства та скарбів; уникати клятвопорушення, неправди, гордині; поважати старших і менших; основою життя людини вважав працю.

На другу половину XII ст. припадає творчість Кирила Туровського (1130 — бл. 1182) — видатного діяча культури, філософа, майстра урочистого красномовства, за що його і назвали "Златоустом". Він створив безліч оригінальних творів — повчань, послань, урочистих слів тощо, найбільш відомі з яких: "Притча про людську душу і тіло", "Слово про премудрість", "Повість про білоризця", "Притча про сліпця та кульгавого". В них К. Туровський вирішував з позицій християнського антропоцентризму проблему співвідношення душі і тіла, наголошуючи на їх взаємодії у процесі життєдіяльності людини, надаючи провідну роль душі. Він також осмислював пізнання як тлумачення тексту, що містить божественну істину. Текстом для нього був весь світ. Людина і світ — це мікрокосм та макрокосм. Людина, володіючи розумом, має власну долю і не повинна повністю покладатися на небесного покровителя. Бог причетний до світського життя людини, служить їй, позбавляє її від "духовних недуг", "просвітлює". Однак людина не звільняється від розумового пошуку, зобов'язана сама робити вибір між добром і злом. Так К. Туровський підходив до проблеми "Бог — людина": сам акт олюднення Бога свідчить про його службу людині, про Боже людинолюбство.

Висновок: Отже, українська філософська думка має глибокі історичні корені, її виникнення, розвиток і функціонування є закономірним результатом ускладнення й удосконалення різних форм суспільної свідомості. У Київській Русі вона була адекватним відображенням греко-слов'янського, християнського типу культури, своєрідним синкретичним релігійно-філософсько-етичним комплексом, спрямованим насамперед на осмислення актуальних проблем поточного суспільного життя. Досвід моральності та практичного філософствування в Київській державі став надійним фундаментом вітчизняного філософського прогресу.

Виконані завдання відправте мені на електронну пошту anastasiamegei@ukr.net.

У темі листа вказати ПІБ, номер групи, номер уроку і дату